

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу **ЧОРНОГО Владислава Михайловича** на тему: «Забезпечення економічної безпеки українських підприємств на світовому ринку зерна», представлену на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 21.04.02 – економічна безпека суб'єктів господарської діяльності

Актуальність теми дослідження

Зерновий сектор України є стратегічною галуззю економіки держави, що визначає обсяги пропозиції зерна, вартість основних видів продовольства для населення країни, формує значну частку доходів сільськогосподарських виробників, визначає стан і тенденції розвитку сільських територій, формує валютні доходи держави за рахунок експорту, здійснює мультиплікативний вплив на рівень розвитку економіки та соціальної сфери і, здебільшого, визначає продовольчу безпеку держави. Проте, в умовах безперервної зміни зовнішнього середовища ефективне функціонування та зростання економічного потенціалу аграрних підприємств значною мірою залежить від надійної системи економічної безпеки, на яку чинить вплив законодавча база, рівень оподаткування, інвестиційна привабливість, а також доступ на світові ринки.

Незважаючи на лібералізацію зовнішньої торгівлі, товаровиробники зерна і сьогодні не мають можливості самостійно здійснювати його експорт. Це пов'язано зі складністю пошуку іноземних партнерів, валютним ризиком, часом і відстанню здійснення контрактів, ризиком втрати продукції, і найголовніше – з неефективною системою експорту зерна. Посередники та зернотрейдери є монополістами каналів просування зерна до зовнішнього споживача і, одночасно, практично єдиним джерелом постачання коштів виробникам зерна. Ця нестабільність вимагає від аграрних підприємств постійної адаптації, зокрема пошуку нових і вдосконалення вже відомих засобів забезпечення

системи економічної безпеки заради досягнення економічної і соціальної мети своєї діяльності.

За цих умов актуальним є проведення окремого дослідження щодо забезпечення економічної безпеки підприємств в трансформаційний період. Більш глибокого вивчення вимагають питання загроз економічній безпеці аграрних підприємств, її ризиків та розробки пріоритетних напрямів зміцнення економічної безпеки підприємств на світовому ринку зерна. Особливістю представленої роботи є те, що вона є ґрунтовною науковою працею, яка комплексно вирішує важливу задачу – забезпечення економічної безпеки аграрних підприємств при виході на світовий ринок зерна.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри управління фінансово-економічною безпекою ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК» та є фрагментом теми «Забезпечення захисту економічної безпеки держави та суб'єктів господарської діяльності в умовах євроінтеграції України» (номер державної реєстрації 0114U006338). Особистий внесок автора полягає у дослідженні механізму забезпечення економічної безпеки аграрних підприємств на світовому ринку зерна та розробці пропозицій з його вдосконалення.

Ступінь обґрунтованості наукових досліджень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна

Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи Чорного В. М. дозволяє відзначити логічність побудови викладеного матеріалу, обґрунтованість висновків, а також наукову новизну сформульованих дисертантом положень, які полягають в обґрунтуванні теоретичних, методологічних та організаційних засад забезпечення економічної безпеки підприємств на світовому ринку зерна.

У дисертації ідентифікована специфіка світового ринку зерна, розглянуто сучасні проблеми ризику та загроз економічній безпеці підприємств на світових товарних ринках; досліджено особливості процесу управління економічними

ризиками в аграрній сфері; проаналізовано специфічні особливості екзогенних та ендегенних загроз економічній безпеці підприємств на світовому ринку. Визначені методичні підходи до оцінювання економічної безпеки підприємств. Проведено оцінку економічних ризиків підприємств та виконано аналіз ефективності сучасних механізмів нейтралізації наслідків впливу ризиків. Представлено методику мінімізації суб'єктивного фактору при експертному оцінюванні рівня економічної безпеки підприємств; за результатами апробації запропонованої методики проведено оцінювання рівня економічної безпеки п'яти підприємств, суб'єктів світового ринку зерна, на основі максимізації результату їх діяльності. Сформульовано умови виникнення синергетичного ефекту від поєднання макrorівневих і мікрорівневих заходів з метою забезпечення економічної безпеки підприємств.

Автор виявив себе кваліфікованим аналітиком, про що свідчить сукупність отриманих в дисертації наукових висновків, особливу увагу серед яких привертають до себе наступні:

По-перше, заслуговує на увагу науковців та практиків обґрунтований автором методологічний підхід до забезпечення економічної безпеки підприємств на світовому ринку зерна, який ґрунтується на інституційно-організаційних, методичних та економічних компонентах, які в комплексі чинять подвійний синергетичний ефект, суть якого полягає, з одного боку, у взаємопідсилюванні та взаємоузгодженні захисту національних і приватних інтересів, а з іншого, у синхронізованому забезпеченні економічної безпеки держави та суб'єктів господарської діяльності на світовому ринку зерна.

По-друге, автором розроблено методику мінімізації впливу суб'єктивного фактора при експертному оцінюванні рівня економічної безпеки підприємств, яке не обмежується виявленням та аналізом загроз лише з фінансових позицій, але й враховує виробничу, техніко-технологічну, зовнішньоторговельну та кадрову складову економічної безпеки.

По-третє, нам імponує, що дисертантом доповнено структуру економічної категорії «риннок», що, окрім існуючих класифікаційних критеріїв, передбачає поділ ринку «за рівнем економічної безпеки», у відповідності до якого автор

виділив такі типи ринків, як безпечні, стабільні та ринки з підвищеним рівнем економічної небезпеки, що сприятиме покращенню прогнозованості господарської діяльності підприємств при виборі ринків реалізації продукції та надання послуг.

По-четверте, використання запропонованих теоретико-методологічних засад дозволило дисертанту узагальнити теоретичні положення щодо понятійного апарату концептуалізації сфер забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності, який доповнено терміном «економічна безпека підприємства на світовому ринку зерна», під який розуміється стан оптимального використання ресурсів підприємства задля його стабільного функціонування та динамічного розвитку, запобігання негативним впливам ендогенних та екзогенних загроз при здійсненні трансакцій на світовому ринку зерна.

Нами поділяється й авторське тлумачення класифікації загроз економічній безпеці суб'єктів господарської діяльності, яку доповнено категорією «загрози економічній безпеці підприємств на світовому товарному ринку», що, на відміну від існуючої, враховує сукупність чинників, котрі впливають на діяльність аграрного підприємства впродовж усього циклу, а саме: вирощування, збирання, зберігання та реалізація зерна на внутрішньому та світовому ринках.

Вищевикладене дає підстави стверджувати про обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій поданої до захисту дисертації. Це підтверджується досить повним використанням надбань вітчизняної науки, опрацюванням значного фактичного матеріалу, глибиною теоретичного викладення матеріалу, комплексністю та об'єктивністю характеристик сучасного стану, тенденцій та перспектив розвитку процесів, що аналізуються.

В роботі використано широкий інструментарій методів дослідження. Поряд з загальнонауковими знайшли застосування і спеціальні методи дослідження. Зокрема, за допомогою методів індукції та дедукції розглянуто поняття «ринок», «товарний ринок», «ризик» та «загроза», спостереження і

узагальнення допомогли визначити місце ринку зерна на світовому товарному ринку, статистичний та графічний метод були використані для аналізу торговельної позиції українських підприємств на світовому ринку зерна, причинно-наслідковий метод і метод експертної оцінки використовувалися для оцінювання впливу ендогенних та екзогенних загроз на діяльність підприємств та моделювання рівня економічної безпеки підприємств на світовому ринку, метод упорядкування допоміг систематизувати критерії безпеки підприємств на світовому ринку зерна та розкрити особливості страхування сільськогосподарських ризиків, а метод наукового узагальнення дозволив сформулювати висновки.

Представлена дисертаційна робота є завершеною науковою працею, в якій автор на високому професійному рівні дослідив теоретико-методичні положення та розробив практичні рекомендації щодо забезпечення економічної безпеки підприємств на світовому ринку зерна.

Автором логічно витримано послідовність наукового дослідження. Мета та завдання дослідження розкриті повністю.

Виходячи з вищевказаного, вважаємо, що викладені в дисертації наукові положення, висновки і рекомендації є обґрунтованими та достовірними і впливають із результатів власних досліджень автора.

Значення результатів дисертаційного дослідження для науки і практики

Результати дослідження мають важливе наукове значення, оскільки дозволяють розкрити концептуальні та методологічні засади оцінювання і забезпечення економічної безпеки підприємств на світовому ринку зерна. Практичне значення сформульованих автором теоретичних положень, висновків і рекомендацій полягає у тому, що вони можуть слугувати підґрунтям для розробки моделі управління економічною безпекою аграрних підприємств.

Отримані внаслідок проведеного дослідження наукові розробки, практичні рекомендації автора використано у роботі:

- ДАК «Хліб України» при формуванні рекомендованого переліку засобів моніторингу для стратегічного аналізу середовища зовнішньоекономічної діяльності – довідка № 1-6-10/75 від 09.02.2017 р.;
- ДП «Одесазерно» при впровадженні сучасних засобів моніторингу рівня економічної безпеки та рівня готовності підприємства до здійснення зовнішньоекономічних операцій – довідка № 15-02/2017 від 13.02.2017.р.;
- ДП «Торговий дім «Укрхлібпродукти» при аналізі перспектив виходу на зовнішній ринок аграрної продукції для оцінювання рівня ризикованості середовища – довідка № 9-02/2017 від 09.02.2017.р.;
- ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК» при оновленні програми модулів навчальних дисциплін за вибором студента відповідно до варіативної частини освітньо-професійної підготовки бакалаврів спеціальності 6.030503 «Міжнародна економіка» – акт про впровадження результатів наукового дослідження від 14.09.2017 р.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях

Матеріали дисертаційної роботи Чорного В. М. достатньо апробовані та відображені в опублікованих працях. За темою дослідження опубліковано 12 одноосібних наукових праць, з яких 5 статей – у наукових фахових виданнях та виданнях України, які включені до міжнародних науково метричних баз, 2 статті – у наукових періодичних виданнях інших держав, 5 – в інших виданнях. Основні положення і результати дисертаційного дослідження пройшли апробацію на 3 науково-практичних конференціях. Загальний обсяг наукових праць автора складає 4,35 д.а.

Наукові праці у цілому розкривають зміст дисертаційної роботи. Зміст автореферату повністю відповідає основним положенням дисертації.

Вимоги до змісту дисертації та її оформлення витримані. Структура дисертаційної роботи повністю узгоджується з її назвою, метою і завданнями дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків,

списку використаних літературних джерел (206 найменувань) та 11 додатків. Основний текст дисертації викладено на 183 сторінках, містить 33 таблиці та 48 рисунків. Дисертація написана грамотно, логічно та аргументовано, науковою українською мовою.

Дискусійні положення і зауваження щодо змісту дисертаційної роботи

Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу в цілому, відмічаючи достатній загальний рівень проведених наукових досліджень, вважаємо за доцільне акцентувати увагу на деяких положеннях та зауваженнях щодо рецензованої роботи:

1. Вивчаючи світовий ринок зерна (стор. 22-38) автор оперує категоріями «ринок» та «світовий товарний ринок» і при цьому приділяє недостатньо уваги економічній категорії «ринок зерна» (стор. 37-38). Бажано було б глибше, ніж зроблено в дисертації, розкрити теоретичні засади саме світового ринку зерна, оскільки поза увагою дослідника залишилися ознаки, які зумовлені специфікою даного ринку.

2. Ми поділяємо думку автора про важливість кон'юнктурного аналізу ринку зерна, який дає загальну якісну характеристику його стану, однак такі складові кон'юнктури ринку як попит, пропозиція, ціна, аналіз конкурентного середовища, ринкової інфраструктури та інституціональної структури ринку в роботі недостатньо вивчені. Доречною була б систематизація чинників, які впливають на попит та пропозицію зерна на світовому зерновому ринку.

3. Ми також погоджуємося з автором про важливість для України розширення ринків збуту та закріплення свого становища на міжнародній арені, проте, робота значно виграла, якщо б автор ідентифікував канали реалізації зерна, визначив основні напрями подолання диспропорцій між ними та обмеження неефективних посередницьких ланок з метою захисту підприємств від негативного впливу зовнішнього середовища та запобігання економічним збиткам.

4. У структурній побудові дисертаційної роботи не знайшли місце питання розвитку експорту зерна, хоча в дисертаційній роботі їм приділена певна увага.

5. Дисертантом ідентифіковані фактори, що впливають на розвиток галузі та визначені специфічні загрози, що існують в ній. Вважаємо доцільним здійснити порівняльний аналіз виходу на світовий ринок зерна підприємств різних розмірів та організаційних форм, а не лише зернотрейдерів, що б дало змогу систематизувати та детальніше вивчити загрози економічній безпеці аграрних підприємств при виході на світовий ринок зерна.

6. Доречно було б приділити увагу дослідженню аграрних підприємств корпоративного типу в різних регіонів України. Це дозволило б порівняти та виявити особливості регіональної політики щодо вирішення проблем ризик-менеджменту.

7. Доцільними є пропозиції автора щодо вдосконалення важелів державного впливу на розвиток експортно-імпортних відносин. В той же час дані пропозиції носять рекомендаційний характер і потребують детальнішого обґрунтування та прикладних розрахунків.

В цілому викладені вище зауваження не знижують загальної позитивної оцінки дисертації, а лише можуть слугувати підґрунтям наукової дискусії під час захисту дисертації.

Загальний висновок про відповідність дисертації

встановленим вимогам

В цілому вважаємо, що дисертаційна робота Чорного Владислава Михайловича «Забезпечення економічної безпеки українських підприємств на світовому ринку зерна» виконана на актуальну тему і є самостійним, цілісним і завершеним науковим дослідженням. Вона визначається науковою новизною, достовірністю отриманих наукових результатів, має теоретичне і практичне значення. В сукупності вони сприятимуть підвищенню економічної безпеки українських підприємств на світовому ринку зерна в умовах інтеграції України у світогосподарський простір.

Дисертація за змістом і оформленням відповідає вимогам пп. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» МОН України, затвердженого постановою

Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор, Чорний Владислав Михайлович, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 21.04.02 – економічна безпека суб'єктів господарської діяльності.

Офіційний опонент

кандидат економічних наук,

доцент кафедри економічної теорії,

інтелектуальної власності та публічного управління

Житомирського національного

агроекологічного університету

О. В. Захаріна

ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ
Начальник відділу кадрів
Житомирського національного
агроекологічного університету

02 03 2013р.

